

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ
ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΕΜΠΤΗ 30 ΜΑΪΟΥ 2002
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ :
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α΄. ΚΕΙΜΕΝΟ

Στρατής Δούκας, Ιστορία ενός αιχμαλώτου
(απόσπασμα)

Από την κούραση πείνα δε νιώθαμε, μονάχα η δίψα μας έκοβε. Ξαπλωμένοι σαν άρρωστοι κάτω απ' τα πεύκα, μασούσαμε τα χλωρά πούσια. Και σα φάνηκαν στον ουρανό λίγα σύννεφα, παρακαλούσαμε να βρέξει. Αυτά άπλωσαν, σκοτείνιασαν, κατέβηκαν χαμηλά, και πάλι σιγά σιγά χάθηκαν. Ο ήλιος έριξε την κάψα του τώρα πιο πολλή, κι εμείς απελπισμένοι φωνάζαμε:

- Νερό! Νερό!

Μα κανέναν δε μας άκουγε.

Μετά πέντε ώρες, ήρθε ένας ξανθός, καλοντυμένος χότζας, κι εμείς όλοι με μια φωνή τον παρακαλούσαμε:

- Χότζα, Αλλάχ ασκινά, διψούμε, νερό!

Σα να φαριστήθηκε με τα χάλια μας, είπε:

- Έτσι θέλω να σας βλέπω ως το τέλος, σαν τα φίδια να σερνόσαστε.

Κι έφυγε. (...)

Εφτά μέρες περάσαμε έτσι. Όσοι είχαν λεφτά πίνανε, μα όσοι δεν είχανε πίνανε το κάτουρό τους.

Πολλοί πέσανε ψάθα από πείνα και δίψα. Οι συνοδοί μάζ είπανε να βγει από μας αγγαρεία, να τους πετάξουμε. Κι εμείς μαλώναμε ποιος θα πρωτοβγει γιατί θα' πινε νερό.

Βγήκαν καμιά κοσαριά νομάτοι με τα κάρα και τους πέταξαν μακριά, έξω απ' την πολιτεία...

Μέσα στο νοσοκομείο ήταν και μαγνησαλήδες αιχμάλωτοι που μας έλεγαν πως το συντριβάνι στην αυλή έχει νερό.

Εμείς τ' ακούγαμε και δεν το πιστεύαμε.

Τη νύχτα ξυπνήσαμε από φωνές και μάθαμε πως οι Μαγνησαλήδες έσπασαν το κιούγκι κι ήρθε νερό. Τότε σηκώθηκαν όλοι και χτυπιόμαστε ποιος θα πρωτοπεί. Απ' τις φωνές μας οι σκοποί πήρανε είδηση κι άρχισαν να πυροβολούν. Αφού έπεσαν κάμποσα κορμιά, μας έκλεισαν σε συρματοπλεγμα. Εκεί μέσα παίρναμε λάσπη και βυζαίναμε.

Και σ' εφτά μέρες απάνω έρχεται πάλι ο χότζας κι εμείς με φωνές τον παρακαλούσαμε.

-Σωπάτε, μας λέει, γιατί θα φύγω αν φωνάζετε. Ήρθα, να σας σώσουμε.

Στο λόγο απάνω, έφεραν σε καλάθια κουραμάνες. Μας έβαλαν στο ζυγό, δίνοντας στους δυο νομάτους από μισή. Ύστερα με τη σειρά μάζ άφησαν στο συντριβάνι να πιούμε νερό.

Εκείνη τη μέρα είχε έρθει άνθρωπος μεγάλος απ' το Αχμετλί, μας έλεγαν οι στρατιώτες, κι από δω κι εμπρός θα περάσετε καλά.

Το βράδυ μας έγδυσαν. Ό,τι είχαμε απάνω μας, δαχτυλίδια, ρολόγια, μας τα πήρανε. Ως και τα χρυσά δόντια μάζ βγάλανε απ' το στόμα.

Το πρωί μας σήκωσαν. Κι όταν ετοιμαζόμαστε, μαζεύτηκαν απ' έξω οι ζεμπέκηδες, με ζουρνάδες και νταούλια, και βγαίνοντας μας χτυπούσαν με τα όπλα τους. Εκεί, ήρθε άλλος αξιωματικός. Μας παρέλαβε και ξεκινήσαμε.

Έξω απ' τη Μαγνησία, μακριά τρεις ώρες, ήταν ένα μεγάλο αμπέλι, τριγυρισμένο με φράχτη. Εκεί μας έκλεισε μέσα κι έβαλε σκοπούς να μας φυλάν ώσπου να ζημερώσει.

Εμείς σκορπίσαμε στα τρηνημένα κλήματα και τρώγαμε φύλλα με την κουραμάνα.

Κι άμα νύχτωσε, δυο έκαναν να φύγουν. Οι σκοποί τούς έπιασαν και μπροστά μας τους σκότωσαν.

Το πρωί μας έλεγε ο λοχαγός:

-Άπιστα σκυλιά! Εγώ κοιτάζω να σας κάνω καλό κι εσείς μου φεύγετε;

Και διέταξε να μας σηκώσουν.

Ωρες βαδίζαμε. Και κει που κάναμε στάση, σ' ένα σταθμό, ήρθαν κάμποσοι τούρκοι πολίτες, κι είπαν του αξιωματικού να τους αφήσει να ψάξουν ανάμεσά μας κι άμα βρουν κάποιον που ζητούσαν, να τον πάρουν.

-Ναι, τους λέει, κοιτάχτε κι άμα τον βρείτε πάρτε τον.

-Άφερμι, άφερμι, είπαν και χόθηκαν στο σωρό μας. Τον βρήκαν. Ήταν Αρμένης, ο περβολάρης του σταθμού.

-Βρε κερατά Αρμένη, εσένα γυρεύουμε.

-Τι θέλετε από μένα; τους είπε. Μια ψυχή έχω να παραδώσω.

Και με το κεφάλι ψηλά, σα να 'θελε να τον δούμε όλοι, πέρασε ανάμεσά μας.

-Πάρτε τον! φώναξε ο λοχαγός.

Ο Αρμένης άμα άκουσε έτσι, ρίχτηκε απάνω σε κείνον που πρωτάπλωσε να τον πιάσει και με πάθος του δάγκωσε το λαρύγγι.

Οι άλλοι τον χάλασαν αμέσως: πρόφτασε μόνο κι είπε:

-Κάντε με ό,τι θέλετε, το αίμα μου το πήρα.

Αφήσαμε πίσω μας το ζεστό κουφάρι, που το κλοτσοκυλούσαν ακόμα, και τραβήξαμε για τον Κασαμπά. Εκεί ήταν όλα στήχτη. Σε μια μάντρα μας βάλανε. Από κει βλέπαμε να περνούν άλλους αιχμαλώτους, κι ακούοντας από μακριά τα μαρτύριά τους, δοξάζαμε το Θεό.

Β'. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιο είναι το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το απόσπασμα από το έργο του Στρατή Δούκα "Ιστορία ενός αιχμαλώτου"; (Μονάδες 7). Να δώσετε τέσσερα στοιχεία μέσα από το κείμενο με τα οποία να τεκμηριώνετε την άποψή σας (Μονάδες 8).

Μονάδες 15

2. Ποια είναι τα βασικά γνωρίσματα τα οποία συντελούν στο να διατηρηθεί η αμεσότητα και η ζωντάνια του αφηγηματικού προφορικού λόγου στο κείμενο του Στρατή Δούκα που σας έχει δοθεί; Να τεκμηριώσετε με παραδείγματα την άποψή σας.

Μονάδες 20

3. Σε ποιο πρόσωπο γίνεται η αφήγηση και γιατί έχει επιλεγεί αυτό;

Μονάδες 20

4. "Στο λόγο απάνω, έφεραν σε καλάθια κουραμένες. Μας έβαλαν στο ζυγό, δίνοντας στους δυο νομάτους από μισή. Ύστερα μας άφησαν στο συντριβάνι να πιούμε νερό.

Εκείνη τη μέρα είχε έρθει άνθρωπος μεγάλος απ' το Αχμετλί, μας έλεγαν οι στρατιώτες, κι από δω κι εμπρός θα περάσετε καλά.

Το βράδυ μας έγδυσαν. Ό,τι είχαμε απάνω μας, δαχτυλίδια, ρολόγια, μας τα πήρανε. Ως και τα χρυσά δόντια μάς βγάλανε απ' το στόμα".

Να σχολιάσετε το περιεχόμενο του αποσπάσματος σε δύο παραγράφους.

Μονάδες 25

5. Να συγκρίνετε το απόσπασμα του Στρατή Δούκα από την "Ιστορία ενός αιχμαλώτου" με το απόσπασμα του Ηλία Βενέζη από το "Νούμερο 31328" ως προς τη δίψα. Να εντοπίσετε τέσσερα κοινά σημεία σχετικά με αυτό το θέμα και να τα σχολιάσετε.

Μονάδες 20

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2002 Γ' ΤΑΞΗΣ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

B.1.

Το απόσπασμα από το έργο του Δούκα αναφέρεται στην αιχμαλωσία και τις περιπέτειες ενός Έλληνα στρατιώτη ο οποίος κατά την καταστροφή της Σμύρνης (1922) συνελήφθη από τον κεμαλικό στρατό και οδηγήθηκε στο εσωτερικό της Τουρκίας μαζί με άλλους Έλληνες στρατιώτες και πολίτες.

Τοπωνύμια:

Πορεία προς τα ενδότερα της Μικρασίας που επιβεβαιώνεται με την αναφορά σε τοπωνύμια της ευρύτερης περιοχής της Σμύρνης (Αχμετλί, Μαγνησία, Κασαμπάς).

Πρόσωπα:

Εκτός από τους αιχμαλώτους, πρόσωπα του αποσπάσματος είναι Τούρκοι στρατιώτες (αξιωματικός, ζεμπέκηδες), ιερωμένοι (χότζας) και πολίτες που συνοδεύουν, εξευτελίζουν και βιαιοπραγούν προς τους αιχμαλώτους.

Καταστάσεις:

Δεινά και κακουχίες των αιχμαλώτων (πεινά, δίψα, κούραση) που οδηγούν τους αιχμαλώτους σε σωματική και ηθική εξαθλίωση («μαλώναμε ποιος θα πρωτοβγεί γιατί θα 'πινε νερό», «όσοι δεν είχανε πίνανε το κάτουρό τους», «μασούσαμε τα χλωρά πούσια»).

Ιδεολογικό υπόβαθρο:

Θρησκευτικός φανατισμός, μισαλλοδοξία και εθνικισμός του τουρκικού στοιχείου απέναντι σε Έλληνες και Αρμένιους. Ανάλογη μοίρα και αντιμετώπιση με αυτή των Ελλήνων είχαν οι Αρμένιοι ήδη από τον Α' παγκόσμιο πόλεμο (γενοκτονία Αρμενίων).

(«άπιστα σκυλιά», «σαν τα φίδια να σερνόσαστε», όλο το επεισόδιο με τον Αρμένη).

B.2.

Από σελίδα 184 του σχολικού βιβλίου: «Η λιτότητα και η εκφραστική καθαρότητα συνοχή του κειμένου».

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Τουρκικές λέξεις: «Χότζα, Αλλάχ ασκινά», «ζεμπέκηδες, ζουρνάδες, νταούλια», «Άφεριμ».

Ιδιωματικές λέξεις – φράσεις: πούσια, κοσαριά νομάτοι, κιούγκι, τον χάλασαν.

Μικροπερίοδος λόγος – Παρατακτική σύνδεση: «Κι έφυγε», «Εφτά μέρες περάσαμε έτσι», «Βγήκαν καμιά κοσαριά νομάτοι με τα κάρρα και τους πέταξαν μακριά, έξω από την πολιτεία».

Έλλειψη πλούσιων εκφραστικών μέσων: Δεσπόζουν τα ουσιαστικά και τα ρήματα, το λεξιλόγιο αποδίδει με ακρίβεια την ωμή πραγματικότητα («βρε κερατά», «κλοτσοκυλούσαν»).

Εναλλαγή αφήγησης – διαλόγου: Προβάλλεται με ενάργεια ο φόβος των αιχμαλώτων, η σωματική και ψυχική τους εξόντωση καθώς και η βία των Τούρκων αξιωματούχων.

B.3.

Η αφήγηση γίνεται πάντα σε α' πρόσωπο ενικού ή πληθυντικού αριθμού (πρωτοπρόσωπη αφήγηση) από έναν αφηγητή που όχι μόνο συμμετέχει στα δρώμενα, αλλά αποτελεί τον κεντρικό τους άξονα (ομοδιηγητικός αφηγητής με εσωτερική εστίαση). Με την επιλογή του α' προσώπου εξασφαλίζεται η αμεσότητα, η παραστατικότητα, η ζωντάνια των καταστάσεων και κεντρίζεται το ενδιαφέρον του αναγνώστη ο οποίος ταυτίζεται ως ένα βαθμό με τον αφηγητή.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα δεν αυτονομείται το «εγώ» από την μάζα των υπολοίπων αιχμαλώτων. Το α' ενικό πρόσωπο μετατρέπεται σε α' πληθυντικό, το «εγώ» εντάσσεται στο «εμείς» και τελικά το ατομικό βίωμα μεταμορφώνεται σε συλλογικό.

B.4.

Το απόσπασμα είναι ενδεικτικό για την συμπεριφορά των Τούρκων τσετών προς τους Έλληνες αιχμαλώτους μετά από την καταστροφή της Σμύρνης. Η έλλειψη ανθρωπισμού, η κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα βασανιστήρια που οδηγούν τους αιχμαλώτους σε εξαθλίωση είναι μερικά μόνο παραδείγματα της ωμής στάσης των Τούρκων.

Η μετρημένη προσφορά τροφής (μισή κουραμάνα για δύο άτομα) και νερού δημιουργεί φρούδες ελπίδες επιβίωσης που τις διαδέχεται αμέσως μετά ακόμη μεγαλύτερη σκληρότητα (αφαίρεση ενδυμάτων και πολύτιμων ειδών, βίαιη απόσπαση δοντιών). Έτσι εντείνεται στην ψυχή των αιχμαλώτων ο φόβος, η απογοήτευση, η αβεβαιότητα για την τύχη τους ενώ έχει απωλεσθεί κάθε αίσθημα αξιοπρέπειας.

B.5.

Τόσο η «Ιστορία ενός αιχμαλώτου» όσο και το «Νούμερο 31328» αντιμετωπίζουν τον πόλεμο όχι στην επική και ηρωική του διάσταση αλλά ως βασικό υπεύθυνο της απώλειας χιλιάδων ατόμων και του εξευτελισμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Τα δύο αποσπάσματα συγκλίνουν στην παρουσίαση του θέματος της δίψας.

Ενδεικτικά κοινά σημεία:

- Επίταση του μαρτυρίου της δίψας με την σκόπιμη πεζοπορία κάτω από αντίξορες καιρικές συνθήκες (καυτός ήλιος Ανατολίας).
- Κοινή μεθόδευση. Βασικός αποκλεισμός των αιχμαλώτων από κάθε πηγή νερού. Σαδιστική συμπεριφορά των δεσμοφυλάκων

προς τους κρατούμενους με προτεραιότητα στα ζώα και υποβίβασή τους κάτω από το επίπεδο των ζώων.

- Το ένστικτο της αυτοσυντήρησης αναγκάζει τους αιχμαλώτους να μηχανευτούν κάθε τρόπο για να ξεγελάσουν την δίψα τους (βυζαίνουν την λάσπη, μασούν τα χλωρά πούσια, γλείφουν τα βρεγμένα δάχτυλα).
- Ο ηθικός ξεπεσμός και η απώλεια της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ως αποτέλεσμα της δίψας ωθεί τους αιχμαλώτους σε μια απέλπιδα προσπάθεια επιβίωσης ακόμα και να ικετέψουν τους τυράννους τους («εμείς τους παρακαλούσαμε», «έλεος»).